

վում էր և հարևան Բարգուշատ և Բաղաբյուրտ մահալներում, թեև որպես դեռ շատ դանդաղ գրսևորվող պրոցես: Այդ ներգաղթը ավելացնում էր թուրք տարրի տեսակարար կշիռը երկրի բնակչության մեջ, միաժամանակ մեծացնում էր դեռ հաստատաբնակ կենցաղին շանցած ազգաբնակչության թիվը: Այսպես՝ Փիսիան, Չավնդուր և Բաղաբյուրտ մահալներում ձմեռանոցների՝ ղլաղնէրի թիվը հասնում էր 35-ի, այսինքն ամբողջ գավառում եղած այդ կարգի 65 բնակավայրերի կեսին. մյուս կեսը գետեղված էր Սիսիանի և Տաթևի մահալների Ծոբբուր (Ուլթափալար) սարահարթի և կից Ղարաբաղի հրաբխային բարձրավանդակի լանջերին, առավելապես Ղասում-բեկի ընտանիքի անդամներին պատկանող հողերի վրա, որտեղ կային միայն այդ ընտանիքի հետ կապված 26 ձմեռանոցներ: Թուրքական տարրը գերազանցորեն ձմեռանոցներումն էր գետեղված և խմբված էր իր ցեղապետների՝ բեկերի շուրջը, որոնց անունով հաճախակի կոչվում էին ուսական անմիջական կառավարության հաստատման միջոցին Սիսիանի աջափնյա, Տաթևի ավելի հարթավայր տարածությունները և Կյուպարայի ու Աճանան-Թուրք մահալները, այսինքն՝ Բարգուշատի լեռնաբազուկին անմիջապես կպած շրջանները: Հարավային ավերված, ամայացած գոտուն (գոնային) համապատասխանում էր հյուսիսում մի այլ նման գոտի սկսած Սիսիանի (Բիշանաղի) լեռնանցքից մինչև Գորիսի հովիտը: Այստեղ շրջանը բաղամարդացնելու նպատակով շատ ճիգ էր թափել կապիտան Հաջի-Աղալար-բեկը դեռ Մեհտի-Ղուլի խանության օրով՝ դուրս բերելով բնակիչներ Ջանգեղուրի լեռնաշղթայի արևմուտքից, գլխավորապես Նախիջևանի և մասամբ Երևանի խանություններից, որոնք դեռևս մնում էին պարսկական պետության հովանավորության տակ: Նա աշխատում էր թե վերադարձնել այս կողմերից վերջին տարիները հեռացած թուրք գյուղացիներին և թե բերել նոր գաղթականներ, մանավանդ Նախիջևանից և Երևանի խանության Շարուր գավառից, որտեղ առանձնապես զարգացած էր բրնձաբուծությունը: Նրա այս գործունեությունն է, որ առանձնապես խրախուսվում էր ուսական կառավարության կողմից, ինչպես և նույն քաղաքականությանը հետևող Սիսիանի մեկը թանգունը, որը երկու կամուրջ էր կառուցել Որոտան (Բաղաբալ) գետի վրա և մի քարվանսարա Սարվարգ լեռան տակ Սիսիանի (Բիշանաղի) լեռնանցքի մոտ: Թվում է, թե դրա համար է, որ գեներալ Կոտլյարևսկին միջնորդել էր Մեհտի-Ղուլի-խանի առջև Հաջի-Աղալար-բեկին նոր կալվածքների նվիրմամբ պարգևատրելու: Այդ վերաբնակեցումը բացի այն, որ թուլացնում էր Նախիջևանի և Երևանի խաներին տնտեսապես, նաև ստեղծում էր վստահելի հենարաններ ուսական զորքերի առաջխաղացման համար Ջանգեղուրից դեպի Արարատյան դաշտը¹⁰:

¹⁰ Հետաքրքրական է, որ այս Հաջի-Աղալար-բեկը չհրաժարվելով իրեն նվիրված կամ հորից ժառանգություն ստացած հողերից և գյուղերից, հենց որ սկսեց գործել Մոզրիկսկու և Երմոլով 2-րդի մասնաժողովը, հայտարարեց, որ ինքը հոժարությամբ հրաժարվում է այս տուրքերից, մանավանդ քաղաքալրդից, որ ստանում էր Սիսիանից և այլ մահալներից, «նախատեսելով, որ ուսական կառավարության օրով, որը ուժ և ամեն հնարավորություն ունի Ղարաբաղի բնակիչներին թշնամական հարձակումներից պաշտպանելու, այս մահալը, որը մի ժամանակ 2 000 ծովս բնակիչ է ունեցել, կարող է կրկին իր նախկին ծաղկալ վիճակը վերականգնել արտասահմանից հին բնակիչներին վերադարձնելով և պետությանը մեծ օգուտներ տալ»: Երևի նա լավ հասկանում էր, որ Ղարաբաղի պրովինցիալում թույլ չի տրվի մասնավոր մարդկանց հավաքել իրենց օգտին և սեփականել պետական եկամուտները և ավելի խոհեմություն էր համարել հոժարակամ անել այն, ինչ որ բոլոր ուրիշ վերացված (Շիրվանի և Շաքիի) խանություններում ուսական կառավարության հարկադրանքով էր կատարվում: